

nejen finanční, ale právě i odborný, technický a další rozměr. Africké státy málokdy disponují technikou a odborníky, kteří by mohli nastavené novinky ihned aplikovat. Počítá se proto s tím, že kolektiv WHOMP bude zkušenosti z pilotního plnění dat pro Evropu a Severní Ameriku využívat v komunikaci se státy a odborníky z Afriky.

Zařazení Afriky do projektu přesnějšího mapování, resp. digitálního zobrazení hranic světového dědictví je přitom pro světové společenství skutečně velkou výzvou. Při prezentaci bylo zmíněno, že v některých státech prakticky nejsou k dispozici žádné mapy a jejich zajišťování naráží i na nedůvěru místního obyvatelstva. Pro naše prostředí se může zdát nepochopitelné, že některé památky afrického regionu dodnes nemají na webu vystavenou mapu žádnou, některé (pouze či alespoň) schéma na mapě velkého měřítka. To platí zejména pro ty, které byly na Seznam zapsány před rokem 2005. Z těch nejznámějších bez dosud dostupné mapové přílohy jmenujme pozůstatky pevností a hradů z 15.–18. století podél pobřeží Ghany, zapsané v roce 1979,¹⁷ pozůstatky starověkého města Aksum v severní Etiopii, které byly na Seznam zapsány v roce 1980,¹⁸ nebo lokalitu s dochovanými reliktami starobylého města Velké Zimbabwe, významného obchodního centra zapsaného na Seznam v roce 1986.¹⁹

Právě při velké změně nominačního formátu v Prováděcích směrnících²⁰ se významně zpřesňovaly podmínky toho, co má dokumentace obsahovat, a mapy jsou v těchto požadavcích výrazně tematizovány. Afrika jako kontinent má z hlediska statistik světového dědictví (bez severních států, patřících v rámci agendy UNESCO do regionu zemí arabských) celkem 103 památek (z nichž hned sedm má povahu mezinárodní) v 36 státech. Další 11 signatářských států regionu přitom dosud na Seznamu nemá žádnou položku (stav březen 2024).

Závěrem

Ambiciózní projekt kolektivu WHOMP s cílem zobrazit přesné hranice v detailu parcel na celém světě, jak to bylo pilotně zkoušeno v Evropě a Severní Americe, se může zdát na dlouhé roky nedostižný. V podobném duchu se také otevřeně vyjádřili zástupci kolektivu tvůrců platformy prezentující projekt v Rijádu. Jak jinak ale vyjádřit myšlenku sdílení odpovědnosti za společné světové dědictví než poskytováním a sdílením know-how, finanční podpory i odborné kapacity vyspělých států těm méně rozvinutým?

Evropa dostala příležitost představit užitečnost zobrazení hranic jako první. Zároveň má zřejmě relativně dostatek času doladit přesné hranice ve společném prostředí pro „svoje pa-

mátky“ právě na pozadí zcela pionýrského cíle týmu WHOMP, který se aktuálně věnuje regionu Afriky a bude pokračovat v dalších regionech. Věřme, že i České republice se podaří postupně zobrazení světového dědictví z národního, již vypracizovaného prostředí do bezesvé celosvětové mapy úspěšně uplatnit.

Ing. arch. Věra KUČOVÁ
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
kucova.vera@npu.cz

21. generální shromáždění a vědecké sympozium ICOMOS v Sydney v září 2023

Ve dnech 31. srpna až 9. září 2023 se v australském velkoměstě Sydney uskutečnilo Dvacáté první generální shromáždění a vědecké sympozium Mezinárodní rady památek a sídel (ICOMOS).¹ Následující text přiblíží průběh a výstupy tohoto klíčového setkání představitelů mezinárodní památkářské komunity. Na faktografickou část naváže v druhé polovině příspěvku několik osobních komentářů ze strany autora, který se zúčastnil institucionálních jednání v pozici viceprezidenta Českého národního komitétu ICOMOS, dále zasedání některých výborů, jejichž je členem, a rovněž přednáškového sympozia coby jediný reprezentant české akademické sféry (Univerzita Palackého v Olomouci).

21. generální shromáždění a vědecké sympozium ICOMOS – průběh a závěry

Generální shromáždění ICOMOS se konají jednou za tři roky.² Jejich účel je dvojitý, organizačně-politický a vědecký. První aspekt zahrnuje volbu nového vedení, projednání předložených rezolucí a zpráv a hlasování o jejich přijetí, vzáběru od doktrinních dokumentů památkové péče po rekapitulaci aktivit předchozího období a účetní uzavěrku. Stanoví se také rámcový plán činnosti na další tři roky. V druhé linii jde o setkání odborníků ze sféry památkové péče, zpravidla členů ICOMOS, ale nikoli výlučně. Vědecká sympozia jsou otevřena všem zájemcům a nabízejí několikadenní maraton přednášek, panelových diskusí a workshopů reflektujících centrální stanovené téma, jímž v roce 2023 bylo *Heritage Changes: Resilience – Responsibility – Rights – Relationships* (tj. *Měnění se dědictví: odolnost – odpovědnost – práva – vztahy*). Organizace trienálních generálních shromáždění, stejně jako organizace „malých“ výročních

■ Poznámky

17 World Heritage Centre, *the List: Forts and Castles, Volta, Greater Accra, Central and Western Regions*, dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/list/34>, vyhledáno 21. 3. 2024.

18 World Heritage Centre, *the List: Aksum*, dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/list/15>, vyhledáno 21. 3. 2024.

19 World Heritage Centre, *the List: Great Zimbabwe National Monument*, dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/list/364/>, vyhledáno 21. 3. 2024.

20 Článek 132 Prováděcích směrnic uvádí, že nominována má být taková památka, která je jasně identifikovaná, dále hovoří o mapách s co nejpřesnějším vyznačením hranice a optimálně i hranice nárazníkové zóny. Detailněji pak specifikuje optimální podkladové mapy Příloha 5 těchto směrnic, v níž se zároveň hovoří i o vazbě do prostředí GIS, viz pozn. 5.

■ Poznámky

1 ICOMOS 21st General Assembly and Scientific Symposium, dostupné z: <https://icomosga2023.org/>, vyhledáno 9. 2. 2024.

2 K historii a cílům ICOMOS viz Josef Štulc, 50 let od založení ICOMOS, *Zprávy památkové péče* LXXV, 2015, č. 4, s. 388–392. – Vlastimil Vinter, Čtyřicet let od založení ICOMOS, *Zprávy památkové péče* LXV, 2005, č. 5, s. 445–446. – Josef Štulc, ICOMOS v současnosti, *Zprávy památkové péče* LXV, 2005, č. 5, s. 446–447.

1

2

generálních shromáždění, jež se od roku 2015 konají v letech mezi generálními shromážděními a nejsou volební, se svěřuje národním komitétům, které se samy nabídnou a jejichž kapacity (lidské, finanční, prostorové) následně vedení ICOMOS vyhodnotí jako adekvátní.

Australský komitét ICOMOS patří k národním komitétům s neaktivnější a také nejpočetnější členskou základnou (aktuálně přes 600 členů).³

Byl založen v roce 1976 a brzy po svém vzniku, v roce 1979, na sebe upozornil vydáním *Charty z Burry* (*The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*).⁴ Text, pojmenovaný podle jihoaustralského hornického městečka s památkami na těžbu mědi v 19. století, svou dikcí představoval výzvu do té doby dominantnímu chápání památkové péče založenému na evropské tradici přemýšlení

Obr. 1. Architektonická ikona Sydney, budova Opery od dánského architekta Jørna Utzona, 1957–1973, z vyhlídky vyhlédávané malíři a kreslíři. Foto: Martin Horáček, 2023.

Obr. 2. Poster Českého národního komitétu ICOMOS mezi posterem australského a kanadského národního komitétu v hlavním místě konání 21. generálního shromáždění ICOMOS, Mezinárodním konferenčním a výstavním centru v Sydney. Foto: Martin Horáček, 2023.

o tématu. Díky tomu a také díky svému praktickému založení je *Charta z Burry* dodnes vnímána jako klíčový referenční doktrinální dokument památkové péče přinejmenším v zemích asijsko-pacifického regionu a je respektována (například v samotné Austrálii) lokálními autoritami jako závazné vodítko. Australský národní komitét ICOMOS má ve své zemi velký vliv, daří se mu ve sféře památkové péče zajišťovat funkce jinde svěřované státním zaměstnancům a v neposlední řadě disponuje sítí štědrých sponzorů, například z řad projekčních kanceláří zaměřených na rehabilitace historických staveb. Organizaci Generálního shromáždění v Sydney Australané nabídli a avizovali již na 19. generálním shromáždění v Novém Dillí v Indii v roce 2017. Pandemie covidu v roce 2020 akci zhatila, vyšel však soubor abstraktů příspěvků z neuskutečeného vědeckého sympozia.⁵ Namísto setkání v Sydney se tehdy konalo online shromáždění s cílem zvolit nové vedení a zabezpečit tak základní chod organizace podle stanov. V říjnu 2022 uspořádal thajský národní komitét ICOMOS Výroční generální shromáždění a vědecké sympozium v Bangkoku, důležité zejména jako test hybridního mechanismu účasti a hlasování.⁶ Princip se osvědčil a australští kolegové ho

■ Poznámky

3 *About Australia ICOMOS*, dostupné z: <https://icomosga2023.org/about-australia-icomos/>, vyhledáno 9. 2. 2024. Jde o třetí národní komitét v pořadí podle počtu členů (první je Francie, druhé jsou USA).

4 *Australia ICOMOS: Burra Charter & Practice Notes*, dostupné z: <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>, vyhledáno 9. 2. 2024.

5 Zde autorův text: Martin Horáček, Two Centuries of the Natureculture Conservation in Czechia: What Next? In: Steve Brown – Ona Vileikis (edd.), *ICOMOS 2020 Scientific Symposium Sydney, Australia, 5–9 October 2020: Selected Abstracts*, Sydney 2020, s. 196. Dostupné z: https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Secretariat/2022/GA2020/ICOMOS_GA2020_Abstracts_FINAL_20220621.pdf, vyhledáno 9. 2. 2024.

6 *ICOMOS: A look back at the ICOMOS Annual General Assembly 2022 in Bangkok*, dostupné z: <https://>

Obr. 3. Slavnostní zahájení 21. generálního shromáždění ICOMOS v Opeře v Sydney. Foto: Kylie Christian, 2023.

Obr. 4. Teresa Patricio, prezidentka ICOMOS, s Martinem Horáčkem, viceprezidentem Českého národního komitétu ICOMOS, před posterem Českého národního komitétu. Foto: Nils Ahlberg, 2023.

využili v mnohem větším rozsahu na Generálním shromáždění v Sydney v roce 2023 (obr. 1).

Několik čísel: 21. generálního shromáždění ICOMOS v Sydney se živě zúčastnilo 1 853 delegátů. Pro srovnání, minulého, předkovidového, 19. generálního shromáždění v Dillí se zúčastnilo něco přes 1 500 delegátů a Výročního shromáždění v Bangkoku zhruba dvě stovky. Vystaveno bylo 121 posterů (mezi nimi poster Českého národního komitétu, připravený Karlem Kučou a autorem této zprávy a umístěný na čestném místě hned vedle posteru Australského národního komitétu) (obr. 2). Vědecké sympozium nabídlo 89 sekcí se 416 prezentujícími. Setkání v Sydney využilo též 25 mezinárodních vědeckých komitétů ICOMOS (z celkových 31) k výroční členské schůzi. Pro 112 mladých „emerging professionals“ bylo uspořádáno diskusní Youth Forum na lokalitě Světového dědictví UNESCO Cockatoo Island⁷ ve vyústění řeky Parramatta do mořského zálivu Sydney Harbour. Program obohatilo několik desítek odborně vedených vycházek, jednodenních a vícedenních exkurzí. V ceně účastnického poplatku byla zahrnuta celodenní exkurze ze Sydney do národního parku Modré hory, jehož správci chtěli kromě jiného reflektovat dvě dekády uplynulé od zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO.⁸ Exkurze, schůze výborů a další vedlejší akce rozšířily trvání shromáždění na periodu od 25. srpna do 15. září.

Ne každý měl možnost, čas i oprávnění se zúčastnit všech akcí; někde byl omezen počet účastníků, jinde představovaly limit finance. Sotva kdo si však nechal uniknout zahajovací ceremoniál v neděli 3. září večer v proslulé budově Opery v Sydney, rovněž zapsané na Seznam světového dědictví (obr. 3).⁹ „Běžná“ jednání se však konala jinde, v budově Mezinárodního konferenčního a výstavního centra (International Convention and Exhibition Centre) v sousední zátce nábřeží městského centra Sydney. Po provozní stránce šlapalo generální shromáždění perfektně. Jedinou výtku sklidili organizátoři za nepříliš šťastné načasování online hlasování, jehož první kolo (volba dvaceti členů Řídícího výboru – Board) se konalo v době, kdy řada delegátů teprve seděla na letišti nebo v letadle a nemohla se připojit. Mimořádné ocenění zasluhuje naopak skutečnost, že řadoví členové

3

australského ICOMOS nabídli ubytování zdarma u sebe doma, a tak se některým účastníkům (včetně autora tohoto textu) podařilo nejen poněkud redukovat náklady na cestu, ale i nahlédnout do domácnosti a běhu všedního dne přátel památek z opačného konce světa.

Generální shromáždění ICOMOS v Sydney zvolilo nové vedení organizace na období 2023–2026: prezidentkou se již podruhé stala Teresa Patricio, belgická architektka-památkářka s portugalskými kořeny (obr. 4). Kandidovala na pozici prezidentky jako jediná. Generálním sekretářem se stal Jurn Buisman (Nizozemsko). Pokladníkem byl zvolen Cyrill Von Planta (Rakousko). Viceprezidentské role budou zastávat Riin Alatalu (Estonsko), Leonardo Castriota (Brazílie), Chilangwa Chaiwa (Zambie), Dana Firas (Jordánsko) a Susan McIntyre-Tamwoy (Austrálie). Každý viceprezident reprezentuje jeden světový region: estonská etnoložka a památkářka Riin Alatalu zastupuje Evropu již podruhé. Dalšími členy Řídícího výboru (Board) do celkového počtu dvaceti byli zvoleni Olufemi Adetunji (Nigérie), Adriana Careaga (Uruguay), Doo-Won Cho (Jižní Korea), Andreas Georgopoulos (Řecko), Zeynep Gül Ünal (Turecko), Marianne Knutsen (Norsko), Celia Martínez Yáñez (Španělsko), Takeyuki Okubo (Japonsko), Mariana Pereira (Portugalsko), Nupur Prothi (Indie), Monica Rhodes (USA) a Gráinne Shaffrey (Irsko).

V rezoluci 21GA 2023/8 *Approval of the general programme and budgetary guidelines for 2024–2026* si generální shromáždění před-

4

■ Poznámky

www.icomos.org/en/about-icomos/governance/general-information-about-the-general-assembly/annual-general-assembly-2022/112717-a-look-back-at-the-icomos-annual-general-assembly-2022-in-bangkok, vyhledáno 9. 2. 2024.

⁷ Součást národní série *Australian Convict Sites*, <https://whc.unesco.org/en/list/1306/>, vyhledáno 9. 2. 2024.

⁸ *World Heritage Centre, the List: Greater Blue Mountains Area*, <https://whc.unesco.org/en/list/917/>, vyhledáno 9. 2. 2024.

⁹ *World Heritage Centre, the List: Sydney Opera House*, <https://whc.unesco.org/en/list/166>, vyhledáno 9. 2. 2024.

sevzalo hájit postavení ICOMOS coby klíčového hráče v péči o kulturní dědictví; konkrétně volá po angažmá zejména v agendě týkající se klimatické změny a „kulturního pluralismu“.¹⁰

Vedle toho generální shromáždění schválilo následující rezoluce:

Rezoluci 21GA 2023/15 *Climate Change and Indigenous Heritage*, v níž se odborná veřejnost a politické autority vyzývají ke zohlednění práv domorodých („indigenous“) komunit a jejich tradiční moudrosti při formulaci opatření reagujících na aktuální ekologické výzvy.

Rezoluci 21GA 2023/16 *Cultural Dimensions of the Sustainable Development Goals*, jež reaguje na skutečnost, že mezi 17 Cíli udržitelného rozvoje, jak je v roce 2015 přijal Summit OSN, není „dědictví“ (jakékoli – přírodní či kulturní) speciálně akcentováno, a usiluje proto o zvýraznění tématu v mezinárodní politické rozpravě o udržitelnosti.

Rezoluci 21GA 2023/17 *Implementation of a Human Rights Based Approach in Cultural Heritage Management*, kladoucí lidskoprávní hlediska do popředí při plánování péče o kulturní dědictví.

Rezoluci 21GA 2023/18 *Recognizing Indigenous People's Values and Interconnections between Culture and Nature in the Outstanding Universal Value of World Heritage Sites*, požadující respekt k hodnotám, které domorodé komunity nacházejí v lokalitách jimi obývaných a současně zapsaných na Seznamu světového dědictví UNESCO a které nemusely být při dřívějším posuzování výjimečné světové hodnoty (OUV) statků brány v potaz. Experti ICOMOS mají v souladu s touto rezolucí formulovat svá doporučení pro Výbor pro světové dědictví, jakož i podporovat snahy o revizi definice OUV v případě těch statků, kde stávající definice OUV a odtud vyplývající plán řízení vyvolávají kolize s hodnotami místních komunit.

Kromě těchto rezolucí cílených obecně na rozpravu v památkové péči byly schváleny další, zaměřené dovnitř ICOMOS. Vynechám-li ryze technicko-provozní, spojené převážně s kongresem (21GA 2023/1–7, 9–14), jde o tyto tři:

Rezoluci 21GA 2023/19 *Proposal to Review the Current Membership Fee Structures to Provide an Equitable and Sustainable System*, jež v reakci na plošné zvýšení členských poplatků

požaduje diverzifikovanější odstupňování jejich výše, vyvažující společné potřeby a možnosti národních komitétů. Iniciátory této rezoluce byli portugalský, český a malajsijský národní komitét.

Rezoluci 21GA 2023/20 *Gender Diversity in ICOMOS*, volající po eliminaci genderových předpokladů a případných bariér v organizaci a odborné práci jejich členů.

Rezoluci 21GA 2023/21 *Indigenous Peoples' Inclusion throughout ICOMOS*, usilující o posílení „domorodého hlasu“ („Indigenous voice“) v agendě ochrany dědictví a v orgánech ICOMOS speciálně.

Jedenáct expertů ICOMOS bylo oceněno čestným členstvím, z toho z Evropy trojice architektů-památkářů: Grellan Rourke (Irsko), Leonid Prybeha (Ukrajina) a Benthe Mathisen/ová (Norsko). Prestižní Cenu Piera Gazzoly, pojmenovanou po prvním prezidentovi ICOMOS a udělovanou osobnostem za vynikající práci v souladu s cíli ICOMOS, získal maďarský architekt-památkář, v Česku dobře známý Tamás Fejérdy (nar. 1947).

Pokud jde o vědecké sympozium, příspěvky byly seskupeny do paralelních sekcí a podsekcí podle osmi základních témat: *Resilience, Responsibility, Rights, Relationships, Indigenous Heritage, Culture-Nature Journey, Heritage for Climate, Heritage as Sustainability, Digital Heritage*. Zájemci si mohou prolistovat sborník abstraktů, který byl pohotově k dispozici už během kongresu.¹¹ Tematicky převažovaly případové studie z oblasti udržitelného managementu míst s „dědictvím“ nad příspěvky s restaurátorskou-konzervátorským obsahem. Akcent na inkluzivitu, lidská práva a obecně „people-centered approach“ vyústil ve zformování sekce PRIDE Heritage o LGBTQI+ dědictví (první svého druhu na kongresech ICOMOS) anebo sekce věnované tomu, jak se k odkazu předků staví tradiční náboženství, monoteistická i další, a jak může perspektiva „věřících“ inspirovat památkáře operující, resp. nucené operovat v převážně sekulárních souřadnicích. Příspěvky s optimistickým vyzněním byly na sympoziu nepoměrně početnější než příspěvky skeptické či alarmistické.

Několik poznámek ke Generálnímu shromáždění ICOMOS v Sydney

Východiskem subjektivního komentáře k výše popsanému dění se může stát kritická reportáž Josefa Štulce ze 17. generálního shromáždění ICOMOS v Paříži na podzim roku 2011.¹² Autor, tehdejší prezident a nyníšší

čestný prezident Českého národního komitétu, v textu popsal pnutí mezi (jeho slovy) „tradicionalisty“, hájícími koncept „památky“ a „péče“, oproti „reformnímu“ křídlu, prosazujícímu méně hmatatelný a obecně tekutější koncept „dědictví“ („heritage“, bez přívlastků) a „řízení změny“ („managing change“). Josef Štulec viděl za tímto posunem vliv profesionálů z mimoevropských zemí s odlišným chápáním problematiky a vnímal jej jako nešťastný, v důsledku rozmělnující primárně ochranné poslání ICOMOS a památkářské komunity a potenciálně ohrožující i existenci samotných předmětů ochrany.

S odstupem dvanácti let lze konstatovat, že se trend nezměnil, a to v situaci, kdy ICOMOS řídí převážně Evropané. Podle kuloárových kritiků (např. z Polského národního komitétu) se ICOMOS snaží (opožděně a v podstatě marně) vézt na módních trendech (inkluze, lidská práva, klimatická změna), místo toho, aby se pořádně věnoval tomu, proč vznikl a v čem tkví jeho jedinečnost a expertiza: totiž v hájení hmotného kulturního dědictví a kalibraci mezinárodních standardů kvality péče o ně. „Tradicionalistický“ pohled se do určité míry snažil na Generálním shromáždění v Sydney reprezentovat též autor tohoto příspěvku, když připomněl, že „ochrana“ je z povahy věci spojena s větší či menší mírou restrikce vůči „komunitám“ a že tuto restrikci lze eticky obhájit Ruskinovým argumentem, podle kterého práva současníků nejsou nadřazena právům minulých a budoucích generací.¹³ (Následně byl autorův příspěvek označen za „provokativní“.)

■ Poznámky

10 *Resolutions of the General Assembly of ICOMOS 2023*. Dostupné z: https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Secretariat/2023/Resolutions_2023/GA2023_Adopted_Resolutions_EN_v12.pdf, vyhledáno 9. 2. 2024.

11 Steve Brown – Ona Vileikis (edd.), *ICOMOS 2023 Scientific Symposium Sydney, Australia, 1–8 September 2023: Book of Abstracts*, Sydney 2023, dostupné z: <https://icomosga2023.org/ga2023-book-of-abstracts/>, vyhledáno 9. 2. 2024.

12 Josef Štulec, *Mezinárodní společenství památkářů na rozcestí – 17. generální shromáždění ICOMOS ve znamení zásadních názorových rozporů, Zprávy památkové péče LXXII*, 2012, č. 1, s. 68–71. – Srov. též Štulec, 50 let (pozn. 2).

13 Martin Horáček, *Ten Billion People's Heritage? In: Steve Brown – Ona Vileikis (pozn. 11), s. 46*. Dostupné z: <https://icomosga2023.org/ga2023-book-of-abstracts/>, vyhledáno 9. 2. 2024.

5

Obr. 5. Historické domy zachované v bloku, jenž byl přestavěn v letech 1993–1995 podle návrhu studia Denton Corker Marshall a zahrnuje nyní Museum of Sydney a nově vztyčené administrativní budovy. Foto: Martin Horáček, 2023.

Obr. 6. Národní park Modré hory z vyhlídky Govetts Leap. Foto: Martin Horáček, 2023.

Na druhou stranu, v mnoha zdánlivě skvělých ochranných případech se pečovalo jen o ty „památky“, jež si vybrali mocní, a restrikcemi byli postiženi nejvíce ti, kterým nebylo nasloučáno. Pro reprezentanty australských Aboridžinců („First Peoples“), přítomné na jednání v Sydney, znamenalo svého času vyhlášení národního parku v místě jejich dávného kmenového osídlení jen další kapitolu koloniálního uzurpátorství. Tam, kde kdysi sbírali lesní plodiny a uctívali přírodní bohy, začali vládnout ochránáři a – turisté. Středoevropana se tyto bolesti netýkají pouze zdánlivě: nemusíme zajistit s Anglosasy či Belgičany sdílet jejich výčitky za koloniální hříchy, můžeme se však přes lidskoprávní brýle podívat na osud památek a památných míst minorit v českých zemích. Vzpomeňme, jakými peripetemi prošel vztah většinové české společnosti, včetně reprezentantů profesionální obce, k dědictví aristokracie, katolické církve, německojazyčné komunity – anebo třeba Židů a Romů.

Respekt k právům domorodých obyvatel se stal jedním z hlavních témat kongresu také proto, že Austrálii čekalo o měsíc později

6

(14. 10. 2023) přelomové referendum, v němž měli občané hlasovat o reformě ústavy. Ta měla vyjádřit respekt k First Peoples formou zřízení speciálního, ústavně zakotveného poradního orgánu federální vlády a parlamentu zvaného Aboriginal and Torres Strait Islander Voice. Návrh, jak dnes víme,¹⁴ byl odmítnut poměrem zhruba dvě třetiny hlasů oproti jedné třetině souhlasných; jinými slovy, australská společnost úhrnem nebyla ochotna přiznat pozůstalým reprezentantům domorodých kmenů ani uvedenou symbolickou formu omluvy za spáchaná přikopání. Ve světle tohoto výsledku vzrůstá význam faktu, že se památkářská komunita členů ICOMOS ve svých rezolucích jednoznačně přihlásila k „Recognizing Indigenous People's Values“.

Pochopitelná snaha australských organizátorů prezentovat hostitelskou zemi jako vzornou v oblasti péče o kulturní a přírodní dědictví měla přirozenou oporu v podmínkách, jimiž země disponuje a pro které se jinde ve světě obtížně hledá srovnání. Austrálie je bohatý, a přitom málo zalidněný stát. Některé příběhy záchrany, zejména ve velkoměstském intravilánu, se mohly Evropanům jevit jako Pyrrhova vítězství (obr. 5). Na všechny delegáty však udělala nesmírný dojem exkurze do národního parku Modré hory, s rozsáhlými porosty eukalyptového pralesa bez jakéhokoli lidského osídlení (pravda, po eliminaci domorodých obyvatel, jejichž někdejší symbolů s přírodou připomínají jen nově instalované naučné tabule) (obr. 6). Podobně jsou vzýrazně

vána a označována místa spojená s Aboridžinci v samotném městě Sydney, jehož mořské břehy a zátoky jsou chráněny formou národního parku, a unikly tak urbanizaci typické pro jiná přímořská velkoměsta (obr. 7). Stopy domorodého osídlení jsou v Austrálii v posledních letech předmětem intenzivního výzkumu, v němž – v souladu s výše popsány cíli – zaujímá důležitou roli orální historie.¹⁵ Ochránáři také preferují označení „kulturní krajina“ pro místa, jejichž hodnota byla ještě před dvěma dekádami spatřována primárně v atributech domněle netknuté divočiny. Zatím ale v Austrálii nedošlo v uznání domorodých hodnot tak daleko jako na Novém Zélandu, kde v roce 2017 dosáhli Maorové toho, že jejich posvátná řeka Whanganui získala garanci stejných práv jako lidská bytost.¹⁶

■ Poznámky

14 Wikipedia, 2023 *Australian Indigenous Voice referendum*, dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/2023_Australian_Indigenous_Voice_referendum, vyhledáno 9. 2. 2024.

15 Val Attenbrow, *Sydney's Aboriginal Past: Investigating the archaeological and historical records*, Sydney 2010.

16 *Change-maker – the Whanganui River*, dostupné z: <https://natlib.govt.nz/he-tohu/learning/social-inquiry-resources/cultural-interaction/cultural-interaction-supporting-activities-and-resources/change-maker-whanganui-river>, vyhledáno 9. 2. 2024.

7

8

Jiné velké téma pro Australany představují hodnoty architektury 20. století. Autor příspěvku bydlel v kouzelném secesním domku na sydney-ském předměstí Haberfield, v jednotně řešené čtvrti založené roku 1901, jež se považuje za první „Garden Suburb“ v Austrálii. Vincent Crow, historik, majitel domku a zároveň předseda občanského sdružení usilujícího o památkovou

ochranu čtvrti, objasnil pro našince nezvyklý paradox památkové péče v zemi, kde si stát nepřivlastňuje mnoho pravomocí (jako je Austrálie nebo jako jsou USA). Samotní majitelé hodnotných domků se sdružují a tlačí zespolu na veřejné instituce, aby prohlásily území za památkovou zónu, s cílem ochránit tak obytné kvality souboru před nežádoucím developmentem. Ha-

Obr. 7. Grotto Point Aboriginal Site, Sydney Harbour National Park. Na roštovém chodníku je umístěna destička s popiskem petroglýfů ryby, který se nachází na skále vlevo. Foto: Martin Honáček, 2023.

Obr. 8. Haberfield Garden Suburb, Sydney, první zahradní předměstí v Austrálii. Foto: Martin Honáček, 2023.

berfield se takovou zónou (třetího, tj. lokálního významu) již díky úsilí starousedlíků stal; rádi by ovšem zpřísnilo ochranu zapsáním do státního seznamu (tedy na druhou úroveň ochrany; první a nejvyšší úroveň je federální). Nebrání se ani čerstvým jednáním o zařazení na Indikativní seznam Světového dědictví UNESCO, jako součást mezinárodní série zahradních měst (obr. 8). Jde o pozoruhodný doklad toho, jak může jít „reformní“ důraz na komunity, přítomnostní a ekonomické aspekty valorizace dědictví ruku v ruce s „tradicionalistickým“ konzervačním přístupem.

Silnou kapitolu dějin australské architektury reprezentuje brutalismus, jehož vynikající solitéry zde byly průkopnický chráněny relativně brzy po svém vzniku.¹⁷ Aktuálně se architekti-památkáři potýkají s revitalizací těchto budov, výtvarně efektních, ale – podobně jako u nás – „neudržitelné“ neúspěšných a nepřizpůsobivých (obr. 9). Milovníci moderní architektury usilují též o plošnou ochranu centra hlavního města Canberra, což mezi delegáty 21. generálního shromáždění ICOMOS vyvolalo zajímavou diskusi na téma identifikace hodnot této metropole (obr. 10). Na jedné straně vah jsou hodnoty, povězte, umělecko-historické – metropole naplánovaná vizionářským modernistickým architektem v souladu s dobovými (1912) představami o pokroku; na straně druhé stojí město dlouhých vzdáleností a extravagantních staveb, kde se bez auta neobejdete a jehož fungování je v přímém rozporu s tezí o tom, že péče o dědictví přispívá k udržitelnosti života na zemi. Z paradoxů a rozporů se však mohou zrodit inovativní a překvapivě sympatická řešení. S adaptací na energeticky úsporný chod zápasí též správa Opery v Sydney; ekologickou stopu svého provozu se rozhodli vyvážit renaturalizací podvodní části nábřeží poloostrova, na němž budova stojí. Dnes jde opět o habitat mnoha druhů ryb, paryb, měkkýšů a dalších živočišných a rostlinných druhů – těch, které sbírali a lovíli někdejší domorodí obyvatelé zálivu.

■ Poznámky

17 Sarah Zahradnik (ed.), *Architectural Guide: Australia*, Berlin 2019.

9

Obr. 9. *Edwards Madigan Torzillo & Briggs, High Court of Australia, Canberra, 1972–1980. Zapsaná kulturní památka nejvyššího, federálního významu. Foto: Martin Horáček, 2023.*

Obr. 10. *Hlavní město Canberra z Mount Ainslie. Foto: Martin Horáček, 2023.*

21. generální shromáždění ICOMOS v Sydney neschválilo žádný přelomový doktrinální dokument a jeho rezoluce zřejmě nebudou v budoucnu představovat citované milníky dějin památkové péče. Potvrdilo se, že ICOMOS, krátce před svými šedesátými narozeninami (2025), představuje stabilizovanou síť vysoce kvalifikovaných expertů rozmanitých specializací, z nichž nejaktivněji vystupují architekti, urbanisté a manažeři kulturního dědictví, což se projevuje jak ve složení exekutivních orgánů, tak v povaze nastolovaných témat rozpravy a vyplývající agendě. Počet členů pozvolna vzrůstá: v roce 2012 jich bylo 9 148, v roce 2022 se udávalo 10 891.¹⁸ Šedesát procent členů je z Evropy (pro srovnání: z Afriky jen jedno procento), ale v některých evropských národních komitétách členů ubývá. Detailnější analýza této skutečnosti nebyla provedena. Zkušenost a neveřejné debaty nicméně poukazují na to, že členská základna v Evropě stárne a postrádá novou krev. Zatímco se „dědictví“ stalo v posledních dekáдах módním tématem v akademickém prostředí i ve sféře kulturního průmyslu a počet profesionálů činných v oboru roste, přírůstek členů a pohyb uvnitř národních komitétů ICOMOS tomu neodpovídá. Možná jsou na vině jen pragmatické skutečnosti jako

nedostatek času a dobrovolnost práce pro ICOMOS, který ani za posudky nominací statků na Seznam světového dědictví (desk reviews) nedostává od Výboru světového dědictví pro své experty honorář. Nelze však vyloučit ani faktory naznačené dříve Josefem Štůlcem: ICOMOS ztrácí přitažlivost pro památkáře-srdcaře, kteří nenacházejí smysl v nekonečných debatách o „právech“ a „udržitelnosti“ a raději věnují svou energii záchraně konkrétní památky, přítomné tady a teď. Nepříznivé dopady může mít, přinejmenším v některých evropských zemích, též skutečnost, že představitelé státní památkové péče, s oporou v solidní legislativě i dobře vybavených národních agenturách, nevnímají účast v mezinárodní rozpravě o budoucnosti oboru na platformě ICOMOS tak naléhavě jako v dobách, kdy organizace vznikala. V 60. letech 20. století v kapitalistické i socialistické Evropě kulminovalo tzv. „druhé zničení“¹⁹ a založení ICOMOS bylo důležitým krokem v přibrzdění vlny devastace. Dynamika oborové diskuse a role ICOMOS v ní možná logicky vzrůstá tam, kde jsou vody méně klidné – dnes tedy například v asijsko-pacifickém regionu.

Příští, 22. generální shromáždění ICOMOS proběhne na podzim roku 2026 v Kuchingu v malajsijské části ostrova Borneo. Uvidíme, jak se do té doby (staro)nové vedení ICOMOS vypořádá s maximou „mysli globálně, jedné lokálně“ – jejíž autorství se mimochodem připisuje jednomu z průkopníků holisticky, environmentalisticky pojaté ochrany historických městských celků, Patricku Geddesovi.²⁰ Před touto výzvou ostatně nestojí jen mezinárodní Výbor a vědecké komitety, ale také Český národní komitét ICOMOS.

10

Příspěvek vznikl za podpory MŠMT ČR udělené Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2023_010).

doc. PhDr. Martin HORÁČEK, Ph.D.
Katedra dějin umění, Univerzita Palackého
v Olomouci
martin.horacek@upol.cz

■ Poznámky

18 Výroční zprávy ICOMOS za rok 2014 a 2022. Dostupné z: https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Secretariat/Annual_Reports/ICOMOS_AR2014_EN_issue_20150619.pdf, https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Rapport_annuel_2022/ICOMOS-ANNUAL_REPORT_2022-R4-okweb-2P.pdf, vyhledáno 9. 2. 2024.

19 Martin Horáček, *Za krásnější svět: Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*, Brno 2013, s. 171.

20 Wikipedia, *Think globally, act locally*, dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Think_globally_act_locally, vyhledáno 9. 2. 2024.